

Kuidas mõõta soolist võrdõiguslikkust?

Merle Paats, lähetatud riiklik ekspert, EIGE

Teel sooliselt võrdõiguslikku ühiskonda: püstitatud eesmärgid

„Teatavasti tuuakse pingeridades ja aruannetes soolise ebavõrdsuse indikaatorina välja naiste puudumist või ülimat nappust Eesti poliitilises tipus. Kui valitsuses istub 12ne mehe keskel 1 naine, siis võiks selle põhjuste üle mõtiskleda. /.../ see tähendab muu kõrval ka meie inimressursi ebatõhusat rakendamist, see tähendab püramiidi aluse kitsendamist poole võrra koos vastavate keskpäraste tagajärgedega püramiidi tipus. Ja sellisena on võrdsus või pigem selle nappus ühtviisi nii naiste kui ka meeste probleem. Ebavõrdsus mõjutab negatiivselt mitte ainult ühiskonna hingeseisundit, vaid ka käegakatsutavamalt – me majanduslikku olukorda ehk heaolu taset.“ (President Toomas Hendrik Ilves, Eesti Naisüliõpilaste Seltsi 100. juubeliaastapäeva aktusel Tartu Ülikooli aulas 19. novembril 2011)

2004. aastal võeti Eestis vastu [soolise võrdõiguslikkuse seadus](#), mille eesmärk on „tagada Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenev sooline võrdne kohtlemine ning edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust kui üht põhilist inimõigust ja üldist hüve kõigis ühiskonnaelu valdkondades.“ Sisuliselt tähendab see võrdset kohtlemist ning naistele ja meestele võrdseid õigusi, kohustusi, võimalusi ning vastutust nii tööelus, hariduse omandamisel kui ka ühiskonnaelus osalemisel. Riiklikku tegevuskava, kuidas seaduses püstitatud eesmärkideni jõuda ning näitajaid, mida kasutada hetkeolukorra ning protsessi mõõtmiseks, Eestis vastu võetud ei ole. Meeste ja naiste olukorda võrdlevaid ning kirjeldavaid analüüse on aga tehtud Eestis palju ning suur osa neist on ka kõigile kättesaadavad.

Euroopa Liidu strateegia „[Euroopa 2020. aastal](#)“ prioriteetideks on arukas, jätkusuutlik ning kaasav majanduskasv. Selleks, et seda saavutada, on seatud 2020. aastaks eesmärkideks suurendada tööga hõivatust ja arendada teadus- ja arendustegevust ning vähendada koolist väljalangemist, vaesusriski ja kliimamuutusi. Üheltpoolt toetatakse liikmesriikide tegevusi temaatiliste suurprojektidega, teiselt poolt on liikmesriikidel kohustus eesmärkide suunas liikumise protsessist aru anda. Sooline aspekt on strateegias nimetatud vaid jälgitavas tööhõivemääras: lisaks tööga hõivatute arvu suurendamisele üldiselt tuleks suurendada muu hulgas ka naiste tööhõivemäära.

Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid on lahti kirjutatud strateegias „[Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015](#)“ ning selle [lisas](#) sisalduvas tegevuskavas eesmärkide saavutamiseks. Strateegia keskendub viiele prioriteetsele valdkonnale: meeste ja naiste majanduslik iseseisvus, võrdne tasu võrdse töö eest, võrdsed võimalused otsustamistasandil, soolise vägivalla lõpetamine ning soolise võrdõiguslikkuse edendamine Euroopa Liidu välistes tegevustes.

Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks: teoreetiline alus

„Hea poliitika kujundamise protsess ei saa toimuda tuginemata teadmistele ning tõenditele tegelikust ja reaalsest olukorrast.“ (Aurel Ciobanu-Dordea, direktor, Võrdõiguslikkuse Direktoraat, Õigusküsimuste Peadirektoraat, Euroopa Komisjon, Soolise võrdõiguslikkuse indeksi avaldamise konverentsil 13. juunil 2013)

2010. aastal alustas Vilniuses tööd [Euroopa Liidu Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut \(EIGE\)](#). Instituudi üheks ülesandeks oli välja töötada [Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks](#) - tööriist, mille abil mõõta, kui lähedal ollakse Euroopa Liidus soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas püstitatud eesmärkide saavutamisele. Seega on indeksi eesmärk mõõta soolist võrdõiguslikkust nendes valdkondades, mis on välja toodud Euroopa Liidu strateegiates ning olulised püstitatud eesmärkide saavutamiseks.

Põhivaldkonnad indeksis on „töö“, „raha“, „teadmised“, „aeg“, „võim“ ja „tervis“ ning lisaks analüüsitakse soolist võrdõiguslikkust ka muudest olulistest vaatenurkadest: näiteks vägivalda valdkonnas, milles kahjuks Euroopa Liidu tasemel liikmesriikide vahel võrreldavad andmed puuduvad. Seetõttu on valdkond „vägivald“ jäetud indeksis tühjaks, et iseloomustada, kui suure puudusega Euroopa Liidu tasemel tegemist on. Indeks tugineb meeste ja naiste vahelistele erinevustele ehk soolõhele põhivaldkondades ning üldisele saavutuse tasemele. Kõrge skoor indeksis tähendab nii võimalikult head tulemust üldiselt kui ka võrdsust meeste ja naiste vahel. Näiteks kõrge skoor valdkonnas „teadmised“ tähendab seda, et ühiskonnas on haritud inimeste osakaal kõrge ning samal ajal on haritud naiste osatähtsus kõigi naiste seas ning haritud meeste osatähtsus kõigi meeste seas üsna võrdsed.

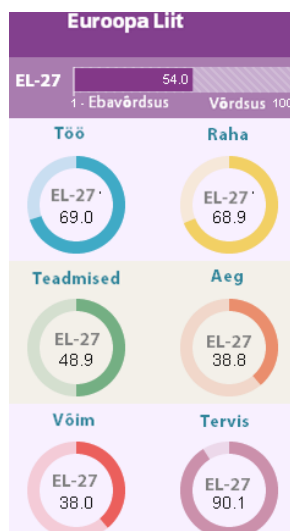
Indeksi väärtus on vahemikus 1 kuni 100, kus väärtus 1 tähendab absoluutset ebavõrdsust ning 100 täielikku soolist võrdõiguslikkust ning indeksiga hinnatakse nii üldist olukorda kui ka eraldi kõiki kuut valdkonda. Esiialgu on indeks arvatud 2010. aasta andmetele tuginedes ning tulevikus plaanitakse indeks avaldada iga kahe aasta järel.

Seega on indeksi tulemusi kerge mõista ning indeks võimaldab liikmesriikidel jälgida soolise võrdõiguslikkuse tagamise protsessi ja leida valdkonnad, kus liikmesriik peaks rohkem panustama ning soolise võrdõiguslikkuse tagamise meetmeid rakendama.

Kui lähedal me oleme soolisele võrdõiguslikkusele: tulemused

„Naiste ja meeste vaheline ebavõrdsus rikub põhiõigusi. Ebavõrdsus koormab majandust ja põhjustab annete kasutamatajätmist. Soolise võrdõiguslikkuse suurendamine aga võib tuua kasu nii majandusele kui ka äritegevusele. Et saavutada Euroopa 2020. aasta strateegia eesmärk – arukas, jätkusuutlik ja kaasav majanduskasv, tuleb naiste potentsiaali ja ühendatud andeid kasutada laialdasemalt ja tõhusamalt.“ (Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015)

Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks näitab, et aastal 2010, pärast enam kui 50 aastat soolise võrdõiguslikkuse teemaga tegelemist Euroopa Liidu poliitilisel tasemel, oleme võrdse ühiskonna suunas liikumisel endiselt alles poolel teel: Euroopa Liidu indeks on vaid 54 (maksimumväärtusest 100).

Kõige enam on arenguruumi valdkondades „aeg“ ning „võim“, mis tähendab, et suurim on sooline ebavõrdsus ajakasutuses ning meeste ja naiste esindatuses olulistel positsioonidel ja ametikohtadel, kus võetakse vastu otsuseid, mis puudutavad nii mehi kui naisi.

Ebavõrdsus valdkonnas „aeg“ väljendub selles, et naised on enam hõivatud laste eest hoolitsemise ning koduste toimetustega, samal ajal kui mehed tegelevad enam vaba aja tegevustega: 41 % naistest ning vaid 25 % meestest tegeleb laste eest hoolitsemisega iga päev vähemalt ühe tunni. Veelgi enam, 77 % naistest ning vaid 24 % meestest tegeleb koduste toimetustega iga päev vähemalt ühe tunni.

Ebavõrdsus valdkonnas „võim“ tähendab aga seda, et naised on olulistel otsustamispositsioonidel märksa vähem kui mehi: näiteks vaid neljandik liikmesriikide valitsuste (25 %) ning parlamendi (23 %) liikmetest on naised

ja suurte ettevõtete nõukogudes on naisi veelgi vähem: vaid 12 %.

Soolise Võrdõiguslikkuse Indeks Eestis on pisut madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt: kui Euroopa Liidus on see 54, siis Eestis on indeks 50. Võrreldes erinevate valdkondade taset Eestis ja Euroopa Liidus keskmiselt, on suurim erinevus valdkonnas „raha“. Märksa madalama tulemuse põhjus peitub selles, et Eestis on Euroopa Liidu suurim sooline palgalõhe, mis ei ole oluliselt muutunud ka viimastel aastatel: aastal 2012 oli naiste brutotunnitasu 25 % madalam kui meestel ning võrreldes eelneva aastaga palgalõhe isegi suurenes.

Eestis on kõige enam arenguruumi valdkonnas „võim“, mis tähendab, et naised saavad Eestis oluliste otsuste tegemisel vähem kaasa rääkida kui Euroopa Liidus keskmiselt: valitsuse liikmetest vaid 8 % on naised ning ka Riigikogus on naisi vaid 23 %. Suurte ettevõtete nõukogudes on veelgi vähem naisi: vaid 7 %.

Valdkonnad „teadmised“ ning „aeg“ on Eestis naiste ja meeste jaoks võrdsemad kui Euroopa Liidus keskmiselt ning kõige lähemal oleme oma eesmärkide saavutamisele valdkonnas „tervis“.

Lisaks indeksile endale on kättesaadavad arvutamisel kasutatud tunnused. See võimaldab teha süvaanalüüsi: vaadata, kuidas on erinevad valdkonnad omavahel seotud ning mis mida enam mõjutab. Tõenäoliselt toob suurem erinevus palkades kaasa ka suurema erinevuse sissetulekutes üldiselt ning seetõttu erineb risk langeda vaesusesse. Palgaerinevused on aga ilmselt tingitud naiste ja meeste erinevatest positsioonidest tööjõuturul, viimane aga võib olla seotud ajakasutuse erinevustega. Selline süvaanalüüs peaks andma omakorda vastuseid küsimustele, kas me peaksime midagi muutma ja kuidas ning kust alustada. Teiste riikide tulemuste analüüs aitab neilt õppida: saab vaadata, mida on hea tulemuse saanud riigis teisiti tehtud ning kas oleks võimalik nende kogemusest midagi head üle võtta. Niisiis ei ole indeksi peamine eesmärk riike pingeritta seada ning oma positsiooni üle kurvastada või rõõmustada, vaid pigem on see tööriist, et enda saavutusi hinnata ning sellele tuginedes võimalikke muutusi planeerida.

Sooline võrdõiguslikkus on tasakaalustatud inimarengu üks alustalasiid ning majanduslik areng on enam võimalik, kui inimestel on võrdsed võimalused end ühiskonnas teostada ning arengusse panustada sõltumata nende soost. Tänapäeval on selline arusaam laialt tunnustatud, kuid näitajaid analüüsimate on raske öelda, milline on tegelik olukord. Soolise võrdõiguslikkuse indeks kajastab soolise võrdõiguslikkuse taset nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide tasemel ning võimaldab teadmuspõhiselt keskenduda kitsaskohtadele, rakendades meetmeid, mis võiksid meid püstitatud eesmärkidele lähemale viia.

